

REMISSVAR

2016-02-15
Dnr 3.9:0837/15

Justitiedepartementet
103 33 Stockholm

Översyn av straffbestämmelsen om kontakt med barn i sexuellt syfte (Ds 2015:49)

(Ju2015/07891/15)

Inledning

Straffbestämmelsen om kontakt med barn i sexuellt syfte (kontaktbrottet) infördes 2009 och fyller, vid sidan av andra straffbestämmelser i sjätte kapitlet brottsbalken (1962:700) (BrB), en funktion när det gäller att straffrättsligt ingripa mot vuxnas kontakter med barn i syfte att utsätta dem för sexuella övergrepp. I promemorian konstateras att straffbestämmelsen i fråga tillämpas i huvudsak så som avsetts, men att tillämpningsområdet blivit mycket snävt och att bestämmelsen endast i begränsad utsträckning möjliggör rättsliga ingripanden för att förhindra planerade sexuella övergrepp mot barn. Mot bakgrund härav lämnar utredaren förslag som på olika sätt syftar till att i större utsträckning möjliggöra straffrättsliga ingripanden.

Barnombudsmannen yttrar sig över promemorian med utgångspunkt i vårt uppdrag att företräda barns och ungas rättigheter utifrån FN:s konvention om barnets rättigheter (barnkonventionen) samt utifrån den kritik som FN:s kommitté för barnets rättigheter (barnrättskommittén) riktat mot Sverige.

I Barnombudsmannen arbete ingår att systematiskt lyssna till barn och unga i utsatta situationer. Barnombudsmannen har under de senaste åren träffat barn och unga med erfarenhet av våld, sexuella övergrepp och psykisk ohälsa. Barn och unga vi lyssnat till beskriver att vuxna som är satta att stödja barnet måste vara lyhörda för vad barnet söker behandling för. Vuxenvärldens bemötande har en avgörande betydelse för hur barnets rätt till skydd och stöd förverkligas. En del barn berättar om vuxna som haft stor betydelse för deras möjlighet att få hjälp. Det förekommer även att den unge möts av motsatsen – fördomar, nedsättande kommentarer och dåligt bemötande. En flicka berättar om sitt möte med personalen på psykakuten: "*... jag berättade att jag varit utsatt för en våldtäkt och jag berättade att jag skadade mig med sex, och möttes ungefär av ett hånskratt, och han började bara prata om mitt sexliv. Jag bara, okej.*"

Det är viktigt att ta det som barnet berättar på allvar. Att bli förminskad kan få allvarliga konsekvenser för det enskilda barnet. En annan flicka berättar "*När jag sade hur dåligt jag mådde till andra så var det som: 'Ja, ja, men du är ju duktig i skolan, du har ju typ bäst betyg i klassen, ingen frånvaro, du kan ju inte må dåligt'.*"

Vilket gjorde att jag höll inne ännu mer och började ännu mer med folk på nätet. Jag visste liksom inte vad jag skulle göra för det kändes liksom som att det inte spelade någon roll vad jag sade."

8.2 Finns skäl att utvidga straffansvaret för kontakt med barn i sexuellt syfte eller på annat sätt förändra bestämmelsen?

I promemorian konstateras att straffbestämmelsen om sexuellt ofredande möjliggör straffrättsliga ingripanden på ett relativt tidigt stadium mot förberedande gärningar som syftar till att begå sexuella övergrepp mot barn. Utredaren bedömer därför att det, som ett alternativ till att utvidga straffansvaret för kontaktbrottet, bör gå att tillämpa bestämmelsen om sexuellt ofredande i större utsträckning. Utredaren gör även bedömningen att det bör övervägas om bestämmelsen om sexuellt ofredande, när det gäller sexuella kränkningar av barn, behöver ses över.

Barnombudsmannen instämmer i utredarens bedömning och ställer sig positiv till att straffbestämmelsen om sexuellt ofredande tillämpas i större utsträckning samt att bestämmelsen ses över med utgångspunkt i den särskilda problematik som kan råda vid sexuella kränkningar av barn. Barnombudsmannen vill i sammanhanget dock betona vikten av kunskapshöjande insatser för befattningshavare inom rättsväsendet som möter barn som utsatts för sexuella kränkningar, vad gäller innehållet i och möjligheten att tillämpa nämnda bestämmelse. Som konstateras i den genomgång av förundersökningsmaterial som gjorts inom ramen för utredningen, har majoriteten av alla anmälningar rörande kontaktbrottet resulterat i beslut om att inte inleda någon förundersökning eller att lägga ned förundersökningen på grund av utredningssvårigheter eller för att brott inte kan styrkas. I flera fall har emellertid de anmälda kontakterna mellan barnet och den misstänkte gärningspersonen haft ett tydligt sexuellt innehåll, trots att kontakterna inte uppfyllt rekvisiten för kontaktbrottet. Utredaren konstaterar att det inte är ovanligt att felrubriceringar leder till att anmälningarna läggs ned trots att rekvisiten för ett annat sexualbrott kan ha varit uppfyllda. Barnombudsmannen anser att detta tyder på att behov föreligger av kunskapshöjande insatser för befattningshavare inom rättsväsendet vad gäller olika möjlighet att lagföra sexuella kränkningar av barn. Detta i syfte att säkerställa att samtliga ärenden rörande sexuella kränkningar av barn på ett så effektivt sätt som i möjligt kan beivras straffrättsligt och inte "faller mellan stolarna".

8.3 Ett förslag till förändrad straffbestämmelse om kontakt med barn i sexuellt syfte

Ett tidigarelagt straffansvar

I promemorian lämnas förslag som innebär att straffansvaret för kontaktbrottet tidigareläggs genom att rekvisitet "främjande åtgärd" tas bort ut bestämmelsen, liksom att det ska vara tillräckligt att gärningspersonen föreslår ett sammanträffande.

Som tidigare framhållits delar Barnombudsmannen utredarens bedömning att straffbestämmelsen om sexuellt ofredande bör kunna tillämpas i större utsträckning vid sexuella kränkningar av barn, liksom att det bör övervägas om bestämmelsen i fråga behöver ses över. Icke desto mindre väljer Barnombudsmannen att *även* tillstyrka förslaget att rekvisitet "främjande åtgärd"

tas bort ut bestämmelsen, liksom att det ska vara tillräckligt att gärningspersonen föreslår ett sammanträffande.

Barnombudsmannen instämmer i utredarens bedömning vad gäller kraven på att lagstiftningen ska vara rättssäker och effektiv, liksom att det vid valet att kriminalisera ett visst beteende måste göras en noggrann avvägning mellan dessa båda principer respektive barnets rätt till skydd mot övergrepp och utnyttjande. Vi menar dock att det viktiga skyddsintresse som barnets rätt till skydd mot övergrepp och utnyttjande utgör, i detta fall måste anses väga så tungt att det motiverar ett tidigarelagt straffansvar.

Barnkonventionen är tydlig i fråga om barnets rätt till skydd mot övergrepp och utnyttjande. Enligt artikel 19 ska konventionsstaterna vidta alla lämpliga åtgärder för att skydda barnet mot alla former av fysiskt eller psykiskt våld, skada eller övergrepp, vanvård eller försumlig behandling, misshandel eller utnyttjande, innefattande sexuella övergrepp. I artikel 34 betonas, som nämns i promemorian, att staten har ett ansvar för att skydda barnet mot alla former av sexuellt utnyttjande och sexuella övergrepp. Artikel 35 säger att konventionsstaterna ska vidta alla lämpliga åtgärder för att förhindra bortförande och försäljning av eller handel med barn. Sverige har även ratificerat det till barnkonventionen hörande fakultativa protokollet om handel med barn, barnprostitution och barnpornografi. Vidare har barnrättskommittén i sina senaste rekommendationer till Sverige uppmanat Sverige att anstränga sig ytterligare för att eliminera förekomsten av utnyttjande och sexuella övergrepp.

Sexualbrott som inte begås vid ett fysiskt sammanträffande

I dag omfattar straffbestämmelsen om kontaktbrottet endast handlingar som syftar till sexualbrott som begås vid ett fysiskt sammanträffande, vilket av bland annat poliser, åklagare och företrädare för barnrättsorganisationer, framhållits som en brist.

I promemorian konstateras att handlingar som syftar till andra sexualbrott än sådana som sker vid ett fysiskt möte mellan parterna redan är kriminaliserade som andra sexualbrott. Mot bakgrund av detta och med hänsyn till att dubbelkriminalisering och överlappning mellan straffbestämmelser så långt möjligt bör undvikas, gör utredaren bedömningen att det inte föreligger tillräckligt starka skäl för att utvidga straffbestämmelsen till att även omfatta sexualbrott som inte begås vid ett fysiskt sammanträffande.

Barnombudsmannen delar utredarens bedömning i detta avseende.

8.4 En skärpt straffskala

Barnombudsmannen tillstyrker förslaget att straffmaximum för kontakt med barn i sexuellt syfte bör höjas från fängelse i ett år till fängelse i två år. Vi anser att det är angeläget att lagstiftningen tydligt markerar den utsatthet och beroendeställning som ett barn befinner sig i gentemot en vuxen och menar att en skärpt straffskala kan fungera som en viktig signal från samhällets sida i detta avseende. Vi delar också utredarens bedömning att det är viktigt att straffskalan för kontaktbrottet ger utrymme för nyanserade bedömningar av straffvärdet i varje enskilt fall.

8.5 En förändrad brottsbeteckning

Barnombudsmannen har inget att erinra mot förslaget att ändra brottsbeteckningen för kontaktbrottet i sig. Vi anser emellertid att den föreslagna beteckningen "åtgärd för att möta ett barn i sexuellt syfte" blir missvisande för det fall förslaget att ta bort rekvisitet "främjande åtgärd" genomförs. Om det i enlighet med förslaget inte längre ska krävas att gärningspersonen vidtar en faktisk åtgärd i syfte att möta barnet för att straffansvar ska inträda, bör detta med hänsyn till kravet på legalitet och förutsägbarhet också tydligt framgå av brottsbeteckningen. För det fall rekvisitet "främjande åtgärd" tas bort ur straffbestämmelsen föreslår Barnombudsmannen därför att brottsbeteckning istället ändras till "*kontakt* för att möta ett barn i sexuellt syfte".

I övrigt har Barnombudsmannen inget att erinra mot förslaget att ändra brottsbeteckningen för kontaktbrottet.

Övriga synpunkter

Barnombudsmannen vill avslutningsvis framhålla att för att samhället ska kunna erbjuda skydd och stöd till ett barn som utsatts för eller riskerar att utsättas för sexuella kränkningar, måste barnets situation komma till samhällets kännedom. Barnombudsmannen har vid flertalet tillfällen betonat vikten av att vuxna som möter barn och unga i utsatta situationer frågar barn och unga om utsatthet för våld och övergrepp. Barnombudsmannen anser att yrkesgrupper som möter barn rutinmässigt bör fråga om våld och övergrepp och så långt som möjligt tala enskilt med barnet.

Barn som Barnombudsmannen lyssnat till beskriver att rättsprocessen kan upplevas som påfrestande men att det även kan vara en upprättelse när samhället förmår möta barnet på rätt sätt. En del barn beskriver att de möts av ett oförstående och ifrågasättande rättssystem. Unga kan beskriva att deras utsatthet inte tagits på allvar och att de fått känslan av att inte vara viktig. Att inte ta barnets utsatthet på allvar kan vara förödande för ett barn som redan utsatts för ett sexualbrott.

Föredragande i ärendet har varit juristen Julia Nordin Johansson.

Fredrik Malmberg
barnombudsman